

V praktickém výchovně-vzdělávacím procesu se učitelé setkávají s nadanými dětmi, které se svými projevy chování mohou dělit do několika podskupin (Birley, Genshaft, 1991 in Sejvalová, 2003; Portešová, 2004). Účelem této podkapitoly není zařazování nadaných dětí do určitých podskupin, nýbrž seznámení pedagogů s různými typy dětí, jež se mohou objevit v jejich třídě.

Úspěšný nadaný je konformní jedinec. Podřizuje se svému okolí. Jeho schopnosti se navenek projevují a ve všeobecnosti je dospělými i vrstevníky přijímán jako nadprůměrný. Navenek nemá závažnější problémy, dosahuje výborných studijních výsledků. Vyučující obvykle nemají potíže v identifikaci. Jeho obecná charakteristika koresponduje s laickými definicemi i s popisem z dostupných českých publikací (Kalhous, Obst, 2001, s. 19): „*Žák svými znalostmi přesahuje stanovené požadavky; odpovídá rychle s jistotou; snadno a rychle chápe nové učivo; objevují se často tvořivé odpovědi; spontánně se zajímá o další informace, rozvíjí v tomto směru svou zájmovou činnost; má potřebu znalosti a dovednosti projevit a uplatnit. Vedlejší ukazatele: Pozitivní vztah ke škole a učitelům; dobré postavení žáka v třídním kolektivu; vysoká úroveň sebehodnocení.*“

Náročný nadaný je nadmíru sebevědomý a tvrdohlavý. Klasická výuka jej nudí. Je nevyrovnaný, neboť se mu nedostává uspokojení základních potřeb ve vzdělávání. Své pocity dává jasně najevo celému okolí. Ruší výuku stálým pokřikováním správných odpovědí a vyžaduje stálou pozornost učitele, který si obvykle nedovolí přijít do hodiny bez speciálních úkolů pro nadaného. Dítě nerado respektuje autoritu, proto je u dospělých výrazně neoblíbeno.

Utajený nadaný je dítě plaché, tiché a nesmělé. Okolnímu dění se zcela přizpůsobuje. Maskuje své skutečné vlohy, jen aby nevybočovalo z řady a bylo přijato do třídního kolektivu. Jeho sebevědomí je velmi nízké, není si svými činy vůbec jisto. Jedincovo nadání nám zůstává zpravidla neodhaleno.

Nadaný „odpadlík“ výrazně trpí v klasickém školském systému. Nepochopení talentu ze strany učitelů a kamarádů jej přivedlo k rozhodnutí stát se výrazně negativním činitelem. Své názory dává jasně najevo prudkými emočními stavy, nebo naprostou rezignací. Nespolupracuje, nedělá domácí úkoly a obvykle mívá špatné známky. Dospělí jej vnímají jako nebezpečného rebela a vrstevníci nepřijímají do svého kolektivu. Toto dítě se lehce dostává do bludného kruhu, z kterého není úniku.

Nadany „dvakrát výjimečný“ (twice exceptional) může při své intelektové nadprůměrnosti podléhat specifické poruše učení, jakémukoli tělesnému handicapu, nebo trpět emocionálními problémy. Je frustrovaný, často až bezmocný. Má nízké sebevědomí. Dospělí i vrstevníci se často soustředí pouze na handicap, proto se výjimečné nadání dítěte posouvá až na konec výčtu jeho schopností a dovedností.

Samostatný nadaný. Je to dítě autonomní, které nevyhledává pomoc okolí. Má dobré sebehodnocení, realisticky přijímá svá pozitiva i nedostatky. Školství bere jako nutnost a snaží se, aby z něj výtěžilo maximum. Často se orientuje na mimoškolní aktivity.

Vysoce tvořivé dítě. Tento žák stále vymýšlí něco nového, experimentuje. Je pro něj obtížné přizpůsobit se pevnému školnímu systému. Opravuje dospělé, chce měnit školní pravidla, špatně se ovládá. Jeho chování bývá konfliktní. Učitelé (popř. i psychologové) mohou mít potíže s identifikací jeho schopností, neboť selhává v klasických didaktických, výkonových i inteligenčních testech. V zadání často vidí hlubší souvislosti a nehodlá se omezovat na jedno správné řešení.

Možné problémy nadaných dětí

Nadané děti jsou charakteristické řadou zmíněných projevů. Jejich vlastnosti a dovednosti mohou být okolím vnímány pozitivně, stejně jako negativně. Zaměříme-li se na školní prostředí a projevy dětí, talentovaní se mohou výrazně lišit od svých spolužáků. Taková odlišnost bývá často učitelem pojímána jako problematický jev.

Přiložená tabulka shrnuje některé obecné rysy osobnosti talentovaných a uvádí příklady možných problematických jevů - problematických zejména z pohledu vyučujícího.

<i>Obecná charakteristika nadaných dětí:</i>	<i>Příklady problematického vnímání okolí:</i>
Rychlý a kvalitní proces učení	<ul style="list-style-type: none"> - Jsou netrpěliví. Nechtějí čekat, až ostatní dokončí úkol. - Jsou nervózní při tempu práce třídy, které považují za nedostatečně aktivní. - Nemají rádi procvičování učiva.
Schopnost abstrakce, kritického myšlení a nacházení nového vztahu mezi jevy Kreativita	<ul style="list-style-type: none"> - Odmítají určování práce a příkazy. - Neuznávají dril a práci podle předem stanovených pravidel. - Ptají se na choulostivé otázky a vyžadují zdůvodnění, proč se mají věci dělat určitým způsobem - Odmítají práci, nebo pracují nedbale. - Neustále hledají nesrovnalosti v předložených informacích a odmítají se je učit. Polemizují s učitelem. - Jsou zklamáni, když je učivo vysvětlováno pomocí konkrétních příkladů. - Komplikují si zadávání úloh. - Vystupují proti vyučovacím procedurám. - Neuznávají zaběhlé třídní návyky. - Odmítají se podřídit a neradi spolupracují s ostatními. - Protestují proti rutinní a předvídatelné aktivitě.
Vyspělé myšlení	<ul style="list-style-type: none"> - Rádi komunikují se staršími dětmi a dospělými lidmi. Mohou se stát tzv. ocásky učitelů. - Jsou nepochopeni ostatními spolužáky.
Hluboké znalosti	<ul style="list-style-type: none"> - Ve výuce se nudí a nepracují. - „Hrají divadlo“ a ruší spolužáky. - Sní v průběhu dne. - Nedělají zápisy do sešitu a domácí úkoly.
Velká energie a vytrvalost	<ul style="list-style-type: none"> - Neochota přerušit započatou aktivitu. - Hyperaktivita.
Zvědavost	<ul style="list-style-type: none"> - Vyrušují výuku a stále vyžadují nové zajímavé činnosti.

Vnímavost a citlivost	<ul style="list-style-type: none"> - Osobně berou i dobře míněnou učitelovu poznámku. - Vadí jim pracovní šum ve třídě, silné světlo aj.
Vnitřní motivace, zaměřenost na cíl	<ul style="list-style-type: none"> - Je jim jedno, jaké mají studijní výsledky - známky. - Musí vidět zřetelný pokrok ve své činnosti. - Mají vzdálenější cíle a dosažení nižších cílů hodiny pro ně není uspokojující.
Perfekcionismus	<ul style="list-style-type: none"> - Jsou netolerantní k nedokonalosti své i ostatních. - Bývají panovační k učitelům i spolužákům. - Neuznávají autoritu učitele. - Nesnesou kritiku své vlastní osoby, snadno se rozplácí.
Obliba v systematizování a strukturaci jevů	<ul style="list-style-type: none"> - V učení i v komunikaci s lidmi si vytvářejí nová pravidla. - Mají tendenci organizovat běh třídy. - Ovládají třídní diskuse.
Zájem o právo a morálku	<ul style="list-style-type: none"> - Velmi citlivě prožívají politickou situaci ve světě. - Nechápu a netolerují náhlé emoční výkyvy jiných jedinců. - Mají problémy „být praktičtí“.
Smysl pro humor	<ul style="list-style-type: none"> - Mohou mít problémy s dětmi, které nechápu jejich osobitý humor. - Mohou se stát „třídním šaškem“.
Rozvinutý slovník, vyspělé vyjadřování	<ul style="list-style-type: none"> - Nejsou pochopeni svými vrstevníky. - Používají nejrůznější argumentace k tomu, aby se vyhnuli práci.